

Repertoriul jurisprudenței

HOTĂRÂREA CURȚII (Camera a treia)

3 aprilie 2025 *

„Trimitere preliminară – Libera circulație a lucrătorilor – Articolul 45 TFUE – Avocați – Formarea avocaților stagiați – Restricție teritorială – Reglementare națională care impune efectuarea unei părți din perioada de formare a unui avocat stagiar pe lângă un avocat cu sediul pe teritoriul național”

În cauza C-807/23,

având ca obiect o cerere de decizie preliminară formulată în temeiul articolului 267 TFUE de Oberster Gerichtshof (Curtea Supremă, Austria), prin decizia din 16 octombrie 2023, primită de Curte la 29 decembrie 2023, în procedura

Katharina Plavec

împotriva

Rechtsanwaltskammer Wien,

CURTEA (Camera a treia),

compusă din domnul C. Lycourgos, președinte de cameră, domnii S. Rodin (raportor) și N. Piçarra, doamna O. Spineanu-Matei și domnul N. Fenger, judecători,

avocat general: domnul P. Pikamäe,

grefier: domnul D. Dittert, șef de unitate,

având în vedere procedura scrisă și în urma ședinței din 27 noiembrie 2024,

luând în considerare observațiile prezentate:

- pentru doamna Plavec, de S. Schwab și J. P. Willheim, Rechtsanwälte;
- pentru Rechtsanwaltskammer Wien, de R. Gerlach, Rechtsanwalt, și T. Simek;
- pentru guvernul austriac, de A. Posch, A. Bell, G. Eberhard și P. Thalmann, în calitate de agenți;
- pentru guvernul croat, de G. Vidović Mesarek, în calitate de agent;

* Limba de procedură: germana.

- pentru guvernul suedez, de H. Eklinder, în calitate de agent;
- pentru Comisia Europeană, de B.-R. Killmann și J. Szczodrowski, în calitate de agenți,

având în vedere decizia de judecare a cauzei fără concluzii, luată după ascultarea avocatului general,

pronunță prezenta

Hotărâre

- 1 Cererea de decizie preliminară privește interpretarea articolului 45 TFUE.
- 2 Această cerere a fost formulată în cadrul unui litigiu între doamna Katharina Plavec, pe de o parte, și Rechtsanwaltskammer Wien (Ordinul Avocaților din Baroul Viena, Austria) (denumit în continuare „RAK”), pe de altă parte, în legătură cu respingerea cererii doamnei Plavec prin care solicita, pe de o parte, înscrierea sa în tabloul avocaților stagiați și, pe de altă parte, eliberarea unui document de legitimare din care să reiasă prerogativa sa limitată de reprezentare în justiție, în sensul articolului 15 alineatul (3) din Rechtsanwaltsordnung (Regulamentul privind profesia de avocat) din 15 iulie 1868 (RGI. nr. 96/1868), în versiunea din 20 aprilie 2023 (BGBl. I 39/2023) (denumit în continuare „RAO”).

Cadrul juridic

Dreptul Uniunii

- 3 Articolul 45 TFUE prevede:

„(1) Libera circulație a lucrătorilor este garantată în cadrul Uniunii [Europene].

(2) Libera circulație implică eliminarea oricărei discriminări pe motiv de cetățenie între lucrătorii statelor membre, în ceea ce privește încadrarea în muncă, remunerarea și celelalte condiții de muncă.

[...]”

- 4 Considerentul (1) al Directivei 98/5/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 16 februarie 1998 de facilitare a exercitării cu caracter permanent a profesiei de avocat într-un stat membru, altul decât cel în care s-a obținut calificarea (JO 1998, L 77, p. 36, Ediție specială, 06/vol. 3, p. 24) prevede:

„întrucât, în temeiul articolului [26 TFUE], piața internă presupune un spațiu fără frontiere interne și întrucât, în conformitate cu articolul [4 alineatul (2) litera (a) TFUE], eliminarea între statele membre a obstacolelor în calea liberei circulații a persoanelor și serviciilor constituie unul dintre obiectivele [Uniunii]; întrucât, pentru resortisanții statelor membre, aceasta presupune, în special, posibilitatea de a-și exercita profesia, cu titlu independent sau salariat, într-un alt stat membru decât cel în care și-au obținut calificările profesionale”.

5 Articolul 1 alineatul (1) din această directivă prevede:

„Prezenta directivă are ca obiect facilitarea exercitării cu caracter permanent a profesiei de avocat cu titlu independent sau salariat într-un alt stat membru decât cel în care s-a obținut calificarea profesională.”

6 Articolul 10 alineatul (1) din directiva menționată prevede:

„Un avocat care profesează sub titlul profesional din statul membru de origine și care își desfășoară activitatea efectiv și cu regularitate, pe o perioadă de cel puțin trei ani în statul membru gazdă, în domeniul dreptului aceluși stat, inclusiv dreptul comunitar, este exceptat de la îndeplinirea condițiilor prevăzute la articolul 4 alineatul (1) litera (b) din Directiva 89/48/CEE [a Consiliului din 21 decembrie 1988 privind sistemul general de recunoaștere a diplomelor de învățământ superior acordate pentru formarea profesională cu durată minimă de trei ani (JO 1989, L 19, p. 16, Ediție specială, 05/vol. 2, p. 76)] pentru a fi admis în profesia de avocat în statul membru gazdă. «Activitate desfășurată efectiv și cu regularitate» înseamnă exercitarea reală a activității, fără nicio altă întrerupere decât cele care rezultă din evenimentele vieții de zi cu zi.

[...]”

Dreptul austriac

7 Potrivit articolului 2 din RAO:

„1) Stagiul practic necesar pentru exercitarea profesiei de avocat constă în mod necesar într-o activitate juridică în cadrul unei instanțe sau al unui parchet și pe lângă un avocat; el poate consta și într-o activitate juridică desfășurată pe lângă un notar sau, în cazul în care activitatea este utilă exercitării profesiei de avocat, pe lângă o autoritate administrativă, o universitate, un auditor sau un consilier fiscal. [...] Stagiul practic pe lângă un avocat nu poate fi luat în considerare decât dacă această activitate este exercitată ca activitate profesională principală și nu este împiedicată de altă activitate profesională [...].

2) Durata stagiului practic prevăzut la alineatul (1) trebuie să fie de cinci ani, din care cel puțin șapte luni în cadrul unei instanțe sau al unui parchet și cel puțin trei ani pe lângă un avocat în Austria.

3) Pentru perioada de stagiul practic care nu trebuie efectuată în mod obligatoriu în cadrul unei instanțe, al unui parchet sau pe lângă un avocat în Austria, se iau în considerare:

[...]

2. un stagiul practic, în sensul alineatului (1), de aceeași natură, efectuat în străinătate, atunci când activitatea a fost utilă exercitării profesiei de avocat;

3. orice altă activitate juridică practică exercitată pe teritoriul național sau în străinătate, atunci când această activitate a fost utilă exercitării profesiei de avocat și a fost desfășurată sub responsabilitatea unei persoane sau a unui organism calificat în mod corespunzător.

Consiliul Baroului trebuie să adopte orientări privind condițiile și măsura în care sunt luate în considerare stagiile practice în sensul punctelor 2 și 3; [...] Orientările se publică și se găsesc permanent pe site-ul internet al baroului.

[...]"

- 8 Articolul 15 alineatele (3) și (4) din acest regulament prevede:

„3) Atunci când reprezentarea prin avocat nu este obligatorie potrivit legii, avocatul poate fi reprezentat, pe propria răspundere, în fața oricărei instanțe și în fața oricărei autorități administrative de un avocat stagiar care își efectuează stagiul pe lângă acesta; semnarea de către avocatul stagiar a cererilor introductive adresate instanțelor sau autorităților administrative este însă nelegală.

4) Consiliul Baroului este obligat să elibereze avocatului stagiar care își efectuează stagiul pe lângă un avocat documente de legitimare din care să reiasă [...] prerogativa sa [limitată] de reprezentare, în sensul alineatului (3).”

- 9 Articolul 30 alineatul (1) din regulamentul menționat are următorul conținut:

„În vederea înscrierii în tabloul avocaților stagiați, la momentul intrării în cabinetul profesional de avocatură, trebuie să se facă o comunicare către consiliu, însoțită de dovada cetățeniei austriece, a cetățeniei unui stat membru al Uniunii Europene, a unui alt stat parte la Acordul privind Spațiul Economic European sau a Confederației Elvețiene, precum și de dovada efectuării studiilor în dreptul austriac [...] Perioada de stagiul practic pe lângă un avocat nu este luată în considerare decât de la data primirii acestei comunicări.

[...]"

Litigiul principal și întrebarea preliminară

- 10 Doamna Plavec a fost angajată începând cu luna ianuarie 2022 ca salariată în cadrul cabinetului de avocatură Jones Day, la Frankfurt am Main (Germania), unde efectua un stagiul pe lângă KI, avocat austriac care avea statutul de asociat în cadrul acestui cabinet. Printr-un e-mail din 14 ianuarie 2022, ea a solicitat RAK înscrierea sa în tabloul avocaților stagiați, precum și eliberarea unui document de legitimare din care să reiasă prerogativa sa limitată de reprezentare în justiție în sensul articolului 15 alineatul (3) din Statutul avocaților.
- 11 La cererea RAK, doamna Plavec a furnizat, prin scrisoarea din 7 martie 2022, precizările care urmează. Domiciliul său și reședința sa obișnuită se aflau la Frankfurt am Main și dispunea de o reședință secundară la Viena (Austria). Activitatea sa ar fi privit exclusiv dreptul austriac. Singurul abilitat să îi dea instrucțiuni în ceea ce privește cauzele care implicau dreptul austriac, îndrumătorul său de stagiul, KI, ar fi exercitat activitatea de consultant în dreptul austriac pentru clienți austrieci și străini ai cabinetului Jones Day și i-ar fi reprezentat pe aceștia în fața autorităților administrative și a instanțelor austriece. În cursul stagiului său, doamna Plavec ar fi fost astfel în contact de mai multe ori pe săptămână cu autorități administrative și cu instanțe austriece în cadrul reprezentării clienților lui KI.

- 12 Prin decizia din 14 iunie 2022, serviciul competent al RAK a respins cererea doamnei Plavec, în temeiul articolului 30 alineatul (1) din RAO coroborat cu articolul 2 alineatul (2) din acesta, pentru motivul că stagiul său nu era efectuat pe lângă un avocat stabilit în Austria.
- 13 La 31 august 2022, doamna Plavec a părăsit cabinetul Jones Day.
- 14 Prin decizia din 6 septembrie 2022, consilierul RAK a respins reclamația formulată împotriva deciziei din 14 iunie 2022. Această decizie din 6 septembrie 2022 menționează printre altele că KI este membru al comisiei de examinare pentru probele de admitere în profesia de avocat în Austria și că el intervine în calitate de avocat desemnat pentru a reprezenta justițiabili în Austria în temeiul mecanismului de ajutor jurisdicțional. În această calitate, pe lângă cabinetul situat la Frankfurt am Main, KI dispune de un cabinet situat în Viena, pentru care a desemnat o altă avocată austriacă drept înlocuitoare, în conformitate cu RAO. Astfel, el a fost declarat absent începând cu 15 noiembrie 2016 din cauza unei șederi de lungă durată în străinătate.
- 15 Doamna Plavec și KI au declarat apel împotriva deciziei din 6 septembrie 2022 la Oberster Gerichtshof (Curtea Supremă, Austria), care este instanța de trimitere, solicitând anularea acestei decizii și obligarea RAK să o înscrie pe doamna Plavec în tabloul avocaților stagiați pentru perioada cuprinsă între 14 ianuarie 2022 și 31 august 2022.
- 16 Instanța de trimitere precizează că obiectul litigiului cu care este sesizată nu mai privește decât problema dacă și, eventual, în ce perioadă doamna Plavec a îndeplinit condițiile de înscriere în tabloul avocaților stagiați, având în vedere că aceasta a părăsit cabinetul Jones Day la 31 august 2022. În plus, întrucât KI nu are un interes propriu ca doamna Plavec să fie înscrisă retroactiv în tabloul avocaților stagiați, instanța de trimitere a respins apelul său ca inadmisibil.
- 17 Instanța de trimitere arată că din articolul 2 alineatul (2) coroborat cu articolul 30 alineatul (1) din RAO reiese că, pe o durată totală de cinci ani de stagiul practic obligatoriu pentru a deveni avocat, o perioadă de cel puțin trei ani și șapte luni trebuie efectuată pe teritoriul austriac, dintre care cel puțin trei ani pe lângă un avocat. Această instanță arată că, atunci când locul de muncă al unui avocat stagiar se află în afara Austriei, ordinul avocaților austriac competent nu se poate deplasa la cabinetul în care lucrează acest avocat stagiar pentru a-și exercita misiunea legală de a-i controla pe acesta și pe avocatul îndrumător de stagiul, acesta din urmă având obligația de a asigura formarea completă a respectivului avocat stagiar în profesia de avocat.
- 18 Instanța de trimitere subliniază că, în temeiul articolului 2 alineatul (3) punctul 2 din RAO, partea din stagiul doamnei Plavec efectuată pe lângă KI poate, în schimb, să fie luată în considerare ca parte din stagiul ce poate fi efectuată în străinătate.
- 19 În ceea ce privește situația de fapt din litigiul cu care este sesizată, instanța de trimitere arată că stagiul doamnei Plavec nu a fost efectuat în Austria, chiar dacă aceasta a lucrat sub îndrumarea unui avocat înscris într-un barou austriac și în domeniul dreptului austriac.
- 20 Instanța de trimitere consideră că se ridică problema dacă dispozițiile naționale care prevăd că o parte din perioada de formare practică a unui candidat la profesia de avocat trebuie să se desfășoare în mod obligatoriu pe teritoriul național sunt incompatibile cu libera circulație a lucrătorilor, în condițiile în care o altă parte din această perioadă poate fi efectuată în străinătate.

- 21 Ea consideră că asemenea dispoziții sunt, în orice caz, adecvate și conforme cu valorile protejate de dreptul Uniunii. În această privință, ea subliniază cu precădere că articolul 10 alineatul (1) din Directiva 98/5 condiționează accesul la profesia de avocat într-un stat membru gazdă al unui avocat care profesează sub titlul profesional eliberat de statul său membru de origine de dovedirea faptului că a desfășurat efectiv și cu regularitate o activitate pe o perioadă de cel puțin trei ani în acest prim stat membru. Dacă această cerință de experiență practică într-un stat membru gazdă este aplicabilă avocaților care dispun deja de un titlu care îi abilitază să își exercite profesia în statul lor membru de origine și care și-au desfășurat deja activitatea în practică acolo, accesul avocaților stagiați la profesia de avocat ar putea, *a fortiori*, să fie subordonată unei asemenea cerințe.
- 22 În plus, instanța de trimitere arată că o activitate precum cea desfășurată de doamna Plavec la Frankfurt am Main nu poate să prezinte, chiar dacă s-ar ține seama de mijloacele de comunicare moderne, gradul de intensitate al contactelor cu instanțele și cu autoritățile administrative austriece pe care îl asigură o formare într-un cabinet de avocatură stabilit în Austria. Pe de altă parte, ar fi oarecum nerealist să se presupună că doamna Plavec ar fi intenționat să se deplaseze special din Frankfurt am Main pentru a lua parte la ședințe în fața instanțelor și a autorităților administrative austriece, având în vedere faptul că documentul de legitimare pe care aceasta dorea să îl obțină nu conferă decât un drept de reprezentare foarte limitat, și anume în litigii de drept civil în principal de competența Bezirksgerichte (instanțe districtuale, Austria). În sfârșit, avocatul îndrumător de stagiu al doamnei Plavec și-ar fi desfășurat în principal activitatea în dreptul austriac al arbitrajului, în timp ce avocații îndrumători de stagiu sunt obligați, în temeiul RAO, să ofere o formare completă avocaților stagiați.
- 23 În aceste condiții, Oberster Gerichtshof (Curtea Supremă) a hotărât să suspende judecarea cauzei și să adreseze Curții următoarea întrebare preliminară:

„Articolul 45 TFUE, privind libera circulație a lucrătorilor trebuie interpretat în sensul că această dispoziție se opune prevederilor din dreptul național potrivit cărora condiția pentru înscrierea în tabloul avocaților stagiați din Austria este că o parte din stagiul practic (perioada de formare) al unui viitor practician trebuie efectuată în mod obligatoriu ca avocat stagiar pe lângă un avocat din Austria, așadar pe teritoriul național [...], pentru această parte din stagiul practic (perioada de formare) fiind insuficient dacă se desfășoară o activitate pe lângă un avocat dintr-un alt stat membru al Uniunii Europene, chiar dacă această activitate se desfășoară acolo sub îndrumarea unui avocat înscris într-un barou din Austria în domeniul dreptului austriac?”

Cu privire la întrebarea preliminară

- 24 Prin intermediul întrebării formulate, instanța de trimitere solicită în esență să se stabilească dacă articolul 45 TFUE trebuie interpretat în sensul că se opune unei reglementări a unui stat membru care impune realizarea unei părți determinate dintr-un stagiul practic – care este necesar pentru accesul la profesia de avocat și în cursul căruia avocatul stagiar dispune de o anumită prerogativă de reprezentare în fața instanțelor din acest stat membru – pe lângă un avocat stabilit în statul membru respectiv, excluzând posibilitatea ca ea să fie realizată pe lângă un avocat stabilit în alt stat membru, deși acest avocat este înscris într-un barou din primul stat membru, iar activitățile efectuate în cadrul acestui stagiul privesc dreptul acestui prim stat membru.

- 25 În această privință, trebuie amintit că, în lipsa armonizării condițiilor de acces la o profesie, statele membre sunt îndreptățite să definească cunoștințele și calificările necesare exercitării acestei profesii (Hotărârea din 17 decembrie 2020, Onofrei, C-218/19, EU:C:2020:1034, punctul 24 și jurisprudența citată).
- 26 Întrucât în prezent condițiile privind accesul la profesia de avocat al unei persoane care nu este abilitată în niciun stat membru să exercite această profesie nu fac obiectul unei armonizări la nivelul Uniunii, statele membre rămân competente să definească aceste condiții (Hotărârea din 17 decembrie 2020, Onofrei, C-218/19, EU:C:2020:1034, punctul 25).
- 27 Rezultă de aici că dreptul Uniunii nu se opune ca reglementarea unui stat membru să condiționeze accesul la profesia de avocat de posesia unor cunoștințe și a unor calificări considerate necesare (Hotărârea din 17 decembrie 2020, Onofrei, C-218/19, EU:C:2020:1034, punctul 26), ceea ce poate include realizarea unei perioade de stagiu practic.
- 28 Totuși, statele membre trebuie să își exercite competențele în acest domeniu cu respectarea libertăților fundamentale garantate de Tratatul FUE, iar dispozițiile naționale adoptate în această privință nu pot constitui un obstacol nejustificat în calea exercitării efective a libertății fundamentale garantate în special de articolul 45 TFUE (Hotărârea din 17 decembrie 2020, Onofrei, C-218/19, EU:C:2020:1034, punctul 27 și jurisprudența citată).
- 29 Este necesar să se considere că o reglementare a unui stat membru precum cea în discuție în litigiul principal intră în domeniul de aplicare al articolului 45 TFUE, chiar dacă ea reglementează un stagiu practic ce face parte din formarea ce permite accesul la profesia de avocat, din moment ce juriștii în cauză își exercită activitatea de stagiar în calitate de salariați care primesc o remunerație (a se vedea prin analogie Hotărârea din 13 noiembrie 2003, Morgenbesser, C-313/01, EU:C:2003:612, punctul 60). În speță, din dosarul de care dispune Curtea reiese că doamna Plavec a fost remunerată în cursul stagiului său în cadrul cabinetului Jones Day.
- 30 Potrivit unei jurisprudențe constante, ansamblul dispozițiilor Tratatului FUE referitoare la libera circulație a persoanelor, inclusiv articolul 45 TFUE, urmăresc să faciliteze exercitarea de către resortisanții Uniunii de activități profesionale de orice natură pe teritoriul Uniunii și se opun măsurilor care ar putea defavoriza acești resortisanți atunci când doresc să exercite o activitate economică pe teritoriul unui alt stat membru [Hotărârea din 16 noiembrie 2023, Comisia/Țările de Jos (Transfer al valorii drepturilor la pensie), C-459/22, EU:C:2023:878, punctul 29 și jurisprudența citată].
- 31 Astfel, prevederile naționale care împiedică sau descurajează un lucrător resortisant al unui stat membru să își părăsească statul de origine pentru a-și exercita dreptul la liberă circulație constituie restricții privind această libertate, chiar dacă se aplică independent de cetățenia lucrătorilor în cauză (Hotărârea din 11 iulie 2019, A, C-716/17, EU:C:2019:598, punctul 17 și jurisprudența citată).
- 32 În plus, Curtea a statuat deja că articolul 45 TFUE se opune în principiu unei măsuri naționale referitoare la condițiile în care se ia în considerare o experiență profesională în scopul accesului la profesia de avocat dobândită în alt stat membru decât statul membru autor al acestei măsuri, care este susceptibilă să împiedice sau să facă mai puțin atractivă exercitarea de către resortisanții Uniunii, inclusiv cei ai statului membru autor al măsurii menționate, a libertăților fundamentale garantate de Tratatul FUE (Hotărârea din 17 decembrie 2020, Onofrei, C-218/19,

EU:C:2020:1034, punctul 30). Situația este aceeași în cazul unei reglementări naționale care exclude luarea în considerare a experienței profesionale care trebuie dobândită în cadrul unei părți determinate dintr-un stagiu practic necesar accesului la profesia de avocat pentru singurul motiv că această parte din stagiul este efectuată pe lângă un avocat stabilit în alt stat membru.

- 33 Rezultă că o reglementare a unui stat membru precum cea în discuție în litigiul principal, care impune ca o parte determinată dintr-un stagiul practic necesar pentru accesul la profesia de avocat să fie efectuată pe lângă un avocat stabilit în acest stat membru, constituie într-adevăr o restricție privind libertatea de circulație garantată la articolul 45 TFUE, întrucât este susceptibilă să îngreuneze sau să facă mai puțin atractivă exercitarea acestei libertăți de circulație, prin limitarea posibilității acestor resortisanți de a-și exercita activitatea profesională, în calitate de avocat stagiar, pe lângă un avocat stabilit în alt stat membru.
- 34 Această constatare nu este infirmată, contrar celor susținute de guvernul austriac în observațiile sale scrise, de faptul că, în temeiul acestei reglementări, un stagiul de mai multe luni în străinătate poate fi recunoscut ca reprezentând o altă parte din stagiul practic. Astfel, din moment ce se consideră că cei trei ani de stagiul practic pe lângă un avocat, care corespund părții din stagiul în discuție în litigiul principal, trebuie să fie efectuați în mod obligatoriu pe lângă un avocat stabilit în Austria, reglementarea menționată îi împiedică pe juriștii care doresc să aibă acces la profesia de avocat să se prevaleze de dreptul lor de liberă circulație garantat de articolul 45 TFUE în această din urmă parte a stagiului practic.
- 35 O asemenea restricție privind libertatea de circulație nu poate fi admisă decât cu condiția, în primul rând, să fie justificată de un motiv imperativ de interes general și, în al doilea rând, să respecte principiul proporționalității, ceea ce presupune ca aceasta să fie de natură să asigure, în mod coerent și sistematic, realizarea obiectivului urmărit și să nu depășească ceea ce este necesar pentru a-l atinge (Hotărârea din 17 decembrie 2020, Onofrei, C-218/19, EU:C:2020:1034, punctul 32 și jurisprudența citată).
- 36 Instanța de trimitere arată în esență că reglementarea în discuție în litigiul principal urmărește obiective de protecție a destinatarilor serviciilor juridice și de bună administrare a justiției. Aceste obiective figurează în rândul celor care pot fi considerate că reprezintă motive imperative de interes general de natură să justifice restricții privind libertatea de circulație a lucrătorilor (Hotărârea din 17 decembrie 2020, Onofrei, C-218/19, EU:C:2020:1034, punctul 34 și jurisprudența citată).
- 37 În plus, o reglementare a unui stat membru care condiționează beneficiul înscrierii în tabloul avocaților stagiari de efectuarea unei părți din stagiul practic pe lângă un avocat stabilit în acest stat membru nu este, ca atare, incapabilă să garanteze realizarea obiectivelor menționate.
- 38 Pe de o parte, o atare reglementare poate contribui la asigurarea faptului că juristul care dorește să devină avocat într-un stat membru dobândește, înainte de a putea exercita această profesie, o experiență reală în practicarea dreptului în acest stat membru, precum și cu privire la normele aplicabile avocaților și la uzanțele care guvernează relațiile lor cu instanțele și cu autoritățile statului membru menționat. Pe de altă parte, autoritățile competente vor fi astfel în mod normal în măsură să controleze cu ușurință condițiile de desfășurare a unui asemenea stagiul practic, în special caracterul adecvat al conținutului acestui stagiul în raport cu exigențele care rezultă din dreptul național. Mai precis, o reglementare precum cea în discuție în litigiul principal este de natură, așa cum arată instanța de trimitere, să permită ordinului avocaților austriac competent,

în cadrul misiunii sale legale de control al avocatului stagiar și al avocatului îndrumător de stagiu, să aibă acces la cabinetul acestuia pentru a se asigura că formarea avocatului stagiar corespunde exigențelor proprii exercitării profesiei de avocat.

- 39 Cu toate acestea, trebuie să se constate că, din moment ce urmărește să se asigure, așa cum reiese din dosarul de care dispune Curtea, că avocatul a dobândit o experiență satisfăcătoare în practicarea dreptului național și în privința contactelor cu autoritățile și cu instanțele austriece pentru a se garanta realizarea obiectivelor de protecție a destinatarilor serviciilor juridice și de bună administrare a justiției pe care le urmărește reglementarea națională în discuție în litigiul principal, condiția potrivit căreia un jurist trebuie să efectueze o parte determinată a stagiului practic pe lângă un avocat stabilit în statul membru în cauză depășește ceea ce este necesar pentru atingerea acestor obiective.
- 40 Astfel, efectuarea de către juriști a unui stagiu practic pe lângă un avocat înscris într-un barou austriac, dar stabilit într-un alt stat membru, însoțită de cerința de a dovedi autorităților naționale competente că acest stagiu este de natură să asigure accesul la o experiență echivalentă celei pe care o asigură un stagiu practic pe lângă un avocat stabilit în Austria, constituie o măsură care permite realizarea obiectivelor vizate de o reglementare precum cea în discuție în litigiul principal care este mai puțin constrângătoare decât restricția impusă de această reglementare.
- 41 În această privință, trebuie arătat, în primul rând, că nu se poate prezuma de manieră generală că un jurist care efectuează un stagiu practic pe lângă un avocat înscris într-un barou austriac, dar stabilit într-un alt stat membru nu ar putea primi o formare adecvată și nici nu ar putea dobândi o experiență suficientă în ceea ce privește practicarea dreptului austriac echivalente celor de care ar beneficia un jurist care își realizează stagiul practic în Austria. În aceste condiții, o obligație de a furniza probe suficiente cu privire la faptul că activitățile realizate efectiv în cursul unui asemenea stagiu practic sunt de natură să asigure o formare și o experiență echivalente celor asigurate de un stagiu practic pe lângă un avocat stabilit în Austria poate să garanteze că obiectivele acestui stagiu au fost efectiv atinse.
- 42 În al doilea rând, în cadrul unei reglementări precum cea menționată la punctul 40 din prezenta hotărâre, autoritățile competente continuă să fie în măsură să efectueze controale efective cu privire la condițiile de desfășurare a stagiului.
- 43 Mai întâi, în cazul în care consideră util în raport cu elementele de care dispun, ele au posibilitatea să convoace avocatul stagiar și îndrumătorul său de stagiu pentru a obține explicații cu privire la desfășurarea stagiului practic, dacă este cazul dispunând întreruperea acestui stagiu sau refuzând luarea în considerare a acestuia în cazul refuzului de a răspunde la această convocare. Reiese de altfel din declarațiile făcute de RAK în ședința care a avut loc în fața Curții că acesta procedează la astfel de convocări atunci când există îndoieli justificate cu privire la respectarea, în cazuri particulare, a exigențelor impuse de formarea avocaților stagieri referitoare la exercitarea profesiei de avocat.
- 44 În continuare, dat fiind că, în ipoteza avută în vedere de instanța de trimitere, atât avocatul stagiar, cât și îndrumătorul de stagiu sunt înscrși într-un barou din statul membru de care ține formarea în vederea exercitării profesiei de avocat, autoritățile profesionale sunt în mod normal competente să le impună sancțiuni disciplinare dacă încearcă să înșele autoritățile competente cu privire la conținutul stagiului practic sau să nu se conformeze măsurilor de control instituite pentru a se asigura buna desfășurare a acestui stagiu.

- 45 În sfârșit, deși este adevărat că, în cadrul unei reglementări precum cea menționată la punctul 40 din prezenta hotărâre, autoritățile competente nu sunt în mod necesar în măsură să aibă acces la cabinetul îndrumătorului de stagiu în scopul efectuării controlului, un asemenea acces nu poate fi considerat indispensabil pentru îndeplinirea obiectivelor reglementării în discuție în litigiul principal. De altfel, din informațiile furnizate de RAK în ședință reiese că acesta a recurs, în practică, la măsuri de control mai puțin constrângătoare decât controlul la fața locului în cabinetele de avocatură pentru a verifica dacă obiectivele stagiului practic sunt atinse.
- 46 Împrejurarea că, în dreptul austriac, avocatul stagiar dispune, după o perioadă de 18 luni de stagiu practic pe lângă un avocat stabilit în Austria, de o prerogativă de reprezentare foarte extinsă nu poate repune în discuție ceea ce precedă, întrucât, în temeiul unei reglementări precum cea menționată la punctul 40 din prezenta hotărâre, experiența pe care un jurist ar dobândi-o după ce va fi efectuat această perioadă de stagiu practic pe lângă un avocat stabilit într-un alt stat membru ar fi echivalentă cu cea dobândită la sfârșitul aceleiași perioade de un avocat stagiar care își efectuează stagiul practic pe lângă un avocat stabilit în Austria.
- 47 Pe de altă parte, din moment ce instanța de trimitere consideră că reglementarea în discuție în litigiul principal se întemeiază pe o logică comparabilă cu cea consacrată la articolul 10 alineatul (1) din Directiva 98/5, trebuie să se constate că alegerea făcută de legiuitorul Uniunii atunci când a adoptat această directivă în ceea ce privește măsurile pe care statele membre sunt abilitate să le impună avocaților care, după ce și-au obținut calificarea profesională într-un alt stat membru, doresc să își exercite profesia pe teritoriul lor nu poate restrânge aplicarea dispozițiilor Tratatului FUE la o situație care nu intră în domeniul de aplicare al directivei menționate.
- 48 Având în vedere ansamblul considerațiilor care precedă, este necesar să se răspundă la întrebarea adresată că articolul 45 TFUE trebuie interpretat în sensul că se opune unei reglementări a unui stat membru care impune realizarea unei părți determinate dintr-un stagiu practic – care este necesar pentru accesul la profesia de avocat și în cursul căruia avocatul stagiar dispune de o anumită prerogativă de reprezentare în fața instanțelor din acest stat membru – pe lângă un avocat stabilit în statul membru respectiv, excluzând posibilitatea ca ea să fie realizată pe lângă un avocat stabilit în alt stat membru, deși acest avocat este înscris într-un barou din primul stat membru, iar activitățile efectuate în cadrul acestui stagiu privesc dreptul acestui prim stat membru, și nepermițând, prin urmare, juriștilor în cauză să efectueze această parte a stagiului respectiv într-un alt stat membru, cu condiția ca aceștia să dovedească autorităților naționale competente că, astfel cum va fi efectuată, ea este de natură să le asigure o formare și o experiență echivalente celor asigurate de un stagiu practic pe lângă un avocat stabilit în primul stat membru.

Cu privire la cheltuielile de judecată

- 49 Întrucât, în privința părților din litigiul principal, procedura are caracterul unui incident survenit la instanța de trimitere, este de competența acesteia să se pronunțe cu privire la cheltuielile de judecată. Cheltuielile efectuate pentru a prezenta observații Curții, altele decât cele ale părților menționate, nu pot face obiectul unei rambursări.

Pentru aceste motive, Curtea (Camera a treia) declară:

Articolul 45 TFUE trebuie interpretat în sensul că se opune unei reglementări a unui stat membru care impune realizarea unei părți determinate dintr-un stagiu practic – care este necesar pentru accesul la profesia de avocat și în cursul căruia avocatul stagiar dispune de o

anumită prerogativă de reprezentare în fața instanțelor din acest stat membru – pe lângă un avocat stabilit în statul membru respectiv, excluzând posibilitatea ca ea să fie realizată pe lângă un avocat stabilit în alt stat membru, deși acest avocat este înscris într-un barou din primul stat membru, iar activitățile efectuate în cadrul acestui stagiou privesc dreptul acestui prim stat membru, și nepermițând, prin urmare, juriștilor în cauză să efectueze această parte a stagiului respectiv într-un alt stat membru, cu condiția ca aceștia să dovedească autorităților naționale competente că, astfel cum va fi efectuată, ea este de natură să le asigure o formare și o experiență echivalente celor asigurate de un stagiou practic pe lângă un avocat stabilit în primul stat membru.

Semnături